

### **Pieter Leenheer**

Pieter Leenheer is redacteur van *De Nieuwe Meso*.

E-mail: pieter.leenheer@planet.nl

### **Gerritjan van Luin**

Gerritjan van Luin is zelfstandig coach en adviseur en redacteur van *De Nieuwe Meso*.

E-mail: gvluin@gmail.com

### **Jeroen Onstenk**

Jeroen Onstenk is emeritus lector Pedagogisch en didactisch handelen in het onderwijs bij Hogeschool Inholland en redacteur van *De Nieuwe Meso*.

E-mail: jeroenonstenk@outlook.com

### **Jan-Paul Beekman**

Jan-Paul Beekman is rector-bestuurder van Stichting Spinoza Lyceum.

E-mail: jp.beekman@spinozalyceum.nl

### **Amber Walraven**

Amber Walraven is als universitair docent en opleidingscoördinator Educatieve master verbonden aan de Radboud Docenten Academie.

E-mail: amber.walraven@ru.nl

# Samen opleiden

Lange tijd was de samenwerking tussen opleidingsinstituut en (stage)school een zaak van gescheiden verantwoordelijkheden: theorie (de opleiding) en praktijk (de stageplek of beter, de werkplek) stonden min of meer los van elkaar. Rond 2000 is dat gaan kenteren: steeds meer werd de werkplek gezien als een integraal deel van de opleiding. Dat resulteerde uiteindelijk in samen opleiden, een vorm van werkplekleren waarin school- en instituutopleiders nauw samenwerken. Een jaar of vijf geleden, in DNM 3/2 (juni 2016), wijdden we een themadeel aan het opleiden van leraren, waarin voor het eerst het begrip 'samen opleiden' opdook, op een moment dat er nog betrekkelijk weinig ervaring mee was. Inmiddels is het draagvlak voor samen opleiden sterk verbreed en is het aantal partnerschappen toegenomen waarbinnen het vormgegeven wordt. En daarmee wordt ook duidelijk dat die manier van opleiden helpt om een aantal problemen het hoofd te bieden waarmee opleidingen per definitie te kampen hebben.



In die aflevering van *DNM* uit 2016 beschreven een drietal lerarenopleiders – Marco Snoek, Quinta Kools en Amber Walraven – een aantal vraagstukken die in de discussies over het opleiden van leraren steevast terugkeren. En die beschrijving is nog altijd tamelijk actueel. Kwaliteit leveren is, aldus Snoek en zijn collega's, per definitie een behoorlijk lastige zaak. Maar de lerarenopleiding heeft ook te maken met wensen van scholen en kaders van de overheid, en heeft uiteraard ook nog een eigen idee van kwaliteit. En binnen dat complexe kader moet ze de klus dan ook nog eens in korte tijd zien te klaren. Onder die omstandigheden is het onvermijdelijk dat de lerarenopleiding in een eeuwige slingerbeweging balanceert tussen vakinhoud en pedagogiek, en dat ze als opleiding niet verder kan komen dan de startbekwaamheid van abiturienten. En juist dat laatste is vaak de bron van veel narigheid omdat beginnende leraren er nogal eens vrijwel alleen voor staan, dus geacht worden zo ongeveer alles te

kunnen. En dat dan terwijl ze juist nog veel moet leren, iets waarvoor de werkomgeving echter meestal niet geschikt is bij gebrek aan beleid, tijd en een lerende cultuur.

Dat een leraar niet is uitgeleerd na het voltooien van de opleiding, zal inmiddels geen bestuurder of schoolleider meer ontkennen. Maar hoe kan het dan dat diezelfde groep zo vaak klaagt over de kwaliteit van de opleiding? Misschien is dat een kwestie van ongeduld, ingegeven door lerarentekort en werkdruk waarvoor ze onmiddellijk volledig inzetbare leraren nodig hebben. Maar het zou er ook wel eens aan kunnen liggen dat ze als puntje bij paaltje komt, onvoldoende oog te hebben voor de complexiteit van de opleidingsketen. De instroom van de verschillende typen opleidingen is in de loop van de tijd sterk veranderd. Waar de kweekschool/pabo vroeger de arbeidersuniversiteit was, deels samen met de MO-opleidingen en de toen-

malige Nieuwe Leraren Opleidingen (NLO's), en in de begintijd aantrekkelijk bleek voor nogal wat vwo'ers, is – met excuses voor de term – de kwaliteit van de instroom onmiskenbaar gedaald. Bovendien is de status, de aantrekkelijkheid van het beroep gedaald en moet het leraarschap, met veel meer andere beroepsmogelijkheden concurreren. Die stand van zaken maakt het leveren van kwaliteit natuurlijk nog eens extra moeilijk.

## Samen opleiden

Zo gezien is denken in gescheiden verantwoordelijkheden weinig zinvol. Samen opleiden en samen een goede inductieperiode op de onderwijsinstelling inrichten is, zoals Snoek en zijn collega's in 2016 al stelden, aanmerkelijk vruchtbaarder. Daar is echter, stelden zij toen, nog wel een wereld te winnen. Inmiddels zijn we een jaar of vijf verder en leek het ons een goed idee te kijken hoe ver we daarmee gevorderd zijn. Er is een groeiend aantal partnerschappen *Samen Opleiden en Professionaliseren (SO&P)*, bekostigd vanuit de regeling *Tegemoetkoming kosten opleidingscholen*. Het merendeel van de artikelen in dit themadeel is aan uiteenlopende aspecten van samen opleiden gewijd.

- Die reeks openen we met *Op weg naar 100% Samen Opleiden & Professionaliseren in po, vo en mbo* waarin José Hermanussen de resultaten samenvat van een door ECBO uitgevoerd onderzoek naar de actuele stand van zaken en resultaten van SO&P en de benodigde condities om alle studenten van lerarenopleidingen in een SO&P-partnerschap op te leiden.
- In *Samen goede leraren opleiden in vo-opleidingscholen* wisselt een groepje school- en instituutsopleiders, aangevuld met een rector-bestuurder, van gedachten over samen opleiden in een Academische Opleidingschool. Dat levert een mix van tevredenheid en zorgen, en sommige thema's (zoals de werkdruk die haaks staat op de rust die werkplekbegeleiding vergt, en de vraag hoe je opleidt voor vernieuwingscholen) komen terug in enkele van de andere artikelen. En ongetwijfeld zouden ze ook opgedoken zijn in de geplande po-pendant van dit artikel, maar dat kregen we helaas niet tijdig rond en dat zal nu in

de volgende DNM verschijnen.

- De vaak moeizame aansluiting tussen opleiding en vernieuwingscholen komt vervolgens uitgebreid aan de orde in *Alleen als we samen optrekken, komen we ergens* waarin een vijftal schoolleiders het probleem in kaart probeert te brengen. De oplossing, oordelen zij uiteindelijk, is niet zozeer verduidelijking van rollen als wel beseffen dat het een gezamenlijke verantwoordelijkheid is. Iets dat schoolopleider Marco Snoek in een nawoord van harte onderschrijft.
- Het daaropvolgende artikel, *Hier zie je vaak grote stappen in de groei van studenten*, is een impressie van het Opleidingshuis, gevestigd in de Utrechtse 10-18-school Academie Tien, waarin opleiden voor een veel groter deel dan gebruikelijk op de werkplek plaatsvindt, ter plekke begeleid door school- en instituutsopleiders.
- In het kader van samen opleiden, ten slotte, vormt het mbo een geval apart, zoals Jeroen Onstenk en Ester Scholten laten zien in *Meesterschap is vakmanschap*. Bijvoorbeeld doordat een groot aantal docenten instroomt van buiten het onderwijs, met veel ervaring in een bepaald beroep, maar zonder veel pedagogisch-didactische achtergrond. Alleen dat al maakt de aansluiting tussen lerarenopleiding en onderwijsinstellingen ingewikkeld, zeker waar de focus van de eerste lange tijd vooral op het algemene voortgezet onderwijs lag. Inmiddels komt daar echter, mede dankzij samen opleiden, snel verandering in.

## Andere aspecten

In de voorgaande vijf artikelen hebben we voornamelijk het perspectief van opleidingsinstituten en scholen aangehouden. Maar minstens zo belangrijk is natuurlijk dat van beginnende leraren: hoe kijken die terug op de opleiding en hun startersperiode? In *Dat leer je niet op de opleiding* beschrijft Amber Walraven de uitkomsten van een survey met behulp van *Teacher Tapp NL*, dat het nodige behartigenswaardigs opleverde. Neem bijvoorbeeld dit. Voor starters zijn gesprekken over wat een ervaren docent in zijn praktijk doet en waarom, absoluut onmisbaar. Gesprekken over de link tussen

theorie en praktijk, over wat (goed) onderwijs is, hoe de school naar onderwijs kijkt, en bijvoorbeeld hoe de theorie juist in die specifieke praktijk werkt. Maar juist dit soort gesprekken lijken minder plaats te vinden.

Dergelijke gesprekken zijn een onlosmakelijk onderdeel van iemands beroepssocialisatie. Alleen heeft die op meer betrekking dan op de gemeenschap van leraren binnen een bepaalde school. Ze heeft, zoals de Kennisbasis voor lerarenopleiders stelt, ook betrekking op de community buiten de school, de bredere beroepsgroep dus. En dat is zoals Pieter Leenheer in *De ongemakkelijke weg van opleiding naar beroepsgroep* betoogt, nog niet zo eenvoudig. Daarvoor heb je een aanspreekbare beroepsorganisatie nodig en die is er voorsnog nog maar nauwelijks.

Het themadeel sluiten we af met een bespreking door socioloog Marc Vermeulen van de eind vorig jaar verschenen artikelenbundel *Vijftig jaar leraren opleiden*. Die bundel, aldus Vermeulen, brengt weliswaar de geschiedenis van de lerarenopleidingen goed en leesbaar in kaart, maar is sterk naar binnen gericht en laat daardoor veel wezenlijke vragen liggen. Zo vraagt geen van de auteurs zich af of lerarenopleidingen eigenlijk wel in het stelsel van hoger onderwijs thuishoren en of ze niet een andere bekostiging zouden moeten hebben dan eentje die afhankelijk is van het aantal studenten. Of – andere vraag – is er eigenlijk nog wel behoefte aan onderwijsbevoegdheden die exclusief verleend worden door een lerarenopleiding? Belangwekkende vragen waaraan we ook in DNM wel wat meer aandacht zouden mogen besteden.

### Ten slotte

In het bestek van een themadeel kun je een onderwerp als opleiden van leraren onmogelijk uitputtend beschrijven. Noodgedwongen is van alles blijven liggen, zoals ook de vraag wie nu eigenlijk toezicht houden op de werking van de hele keten van instroom tot startende leraar. En andere aspecten konden alleen maar min of

## Dat een leraar niet is uitgeleerd na het voltooien van de opleiding, zal inmiddels geen bestuurder of schoolleider meer ontkennen

meer zijdelings ter sprake komen, zoals de begeleiding van beginnende leraren terwijl je daarmee alleen al een heel themadeel zou kunnen vullen. In 2011 constateerde de Inspectie van het Onderwijs op basis van een verkennend onderzoek op 25 opleidingsscholen dat die begeleiding lang niet overal goed geregeld was. Een paar jaar later, in 2013, is in samenwerking met lerarenopleidingen een grootschalig project in het voortgezet onderwijs van start gegaan: Begeleiding Startende Leraren. In negen regio's is toen door lerarenopleidingen en scholen gewerkt aan het vormgeven van goede inductieprogramma's voor leraren, gedurende de eerste drie jaar van hun werk. Maar inmiddels ziet het ernaar uit dat vooral de continuering van de programma's in de scholen problematisch is: vooral bij wisseling van management blijkt het soms weer uit het HRM-beleid te verdwijnen. Aan de andere kant, de sectorraden, de Vereniging Hogescholen, de VSNU en het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap hebben de gezamenlijke ambitie uitgesproken om uiteindelijk alle studenten in partnerschappen Samen Opleiden & Professionaliseren op te leiden, en bij samen opleiden is inductie een expliciet thema. Al met al zou, lijkt ons, met name begeleiding van beginnende leraren misschien een mooi thema vormen voor een volgende themaredactie. ■